

ประวัติศาสตร์จีน : การเมือง ศาสนา และพงศาวดารโบราณ

ประวัติศาสตร์จีน เป็นเรื่องราวของการเพิ่มพูนประชากรอย่างค่อยเป็นค่อยไปทางแถบลุ่มแม่น้ำและที่ราบใหญ่ ๆ ในประเทศจีน ตลอดจนการขยายตัวและเจริญเติบโตของประชากรเหล่านี้ ทั้งในแถบทวีปเอเชียที่ตนปกครองอยู่และในแถบอื่น ๆ พ้นออกไปด้วย ทั้งที่บนผืนแผ่นดินใหญ่และตามเกาะเกียนต่าง ๆ ไม่ห่างไปจากแผ่นดินใหญ่เท่าไรนัก ตำนานเรื่องเมืองจีนนั้นก็ดูเดียวกับเรื่องเมืองฮีบรูของพวกยิว ซึ่งเริ่มเรื่องหลายพันปีก่อนคริสตศตวรรษ เช่นว่า เมื่อห้าพันปีล่วงแล้วมาเป็นต้น แต่การขุดค้นในทางโบราณคดีเมื่อเร็ว ๆ นี้ ได้แสดงให้เห็นถึงสภาพประเทศจีนนับถอยหลังไปได้เก่าแก่กว่าที่คาดกันไว้เป็นอันมาก กล่าวคือ เมื่อปี พ.ศ.2467 ศาสตราจารย์ทอมัส ฟรานซิส คาเตอร์ ได้ลงลำดับเหตุการณ์เกี่ยวกับอดีตของประเทศจีนไว้ว่า *ในระยะพันปีก่อนพุทธกาลนี้ เป็นเรื่องราวของสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งตรงกับยุคสมัยประวัติศาสตร์ของราชวงศ์เซียง* ครั้นต่อมาเมื่อ ปี พ.ศ.2471 นักโบราณคดีจีนได้ขุดค้นพบหลักฐานสำคัญหลายชิ้นตามลุ่มแม่น้ำฮวง อันเป็นแควของแม่น้ำเหลืองทางตอนเหนือของมณฑลไฮนานในปัจจุบันนี้ เป็นเหตุให้ระยะกาลแห่งประวัติศาสตร์ได้รูกล้ำมาจนถึงประมาณห้าพันปีก่อนพุทธกาล ...¹

ตามพงศาวดารโบราณของจีน ได้กล่าวว่า ราชวงศ์เซียง (ต่อมาเรียกว่า ยิน) ซึ่งปกครองเขตทางแถบนครหลวง มีอำนาจอยู่ระหว่าง 980 ปีก่อน พ.ศ.ถึง 485 ปีก่อน พ.ศ. ปฐมกำเนิดของราชวงศ์นี้เป็นอย่างไรไม่ทราบแน่ชัด แต่ก็เข้าใจว่าการปกครองดำเนินไปในรูปแบบที่มีรัฐบาลชนิดที่สามารถปกครองเจ้าครองนครอื่นๆ ที่หย่อนอำนาจกว่า และพวกเจ้าผู้ครองนครนี้ก็มีอำนาจใหญ่ในหมู่ชนวนหรือชาวบ้านอีกทีหนึ่ง พระเจ้าแผ่นดินในราชวงศ์เซียงองค์แรก ๆ ได้ปราบปรามแว่นแคว้นหรือรัฐต่าง ๆ ถึงพันแปดร้อยรัฐ บางคราวต้องประสออุปสรรคเวลาทำสงคราม กับรัฐอื่นซึ่งรวมกำลังกันต่อต้านหลายครั้งต้องย้ายราชธานีเพราะถูกโจมตีจากรัฐอื่น ทำให้มีการรบการสงครามบ่อยครั้ง ซึ่งมีทั้งรุกและรับ ดังจะเห็นได้จากข้อความที่ปรากฏในอักษรจารึกที่นักโบราณคดีจีน ได้

¹ กุตริช คารริงตัน, "ประวัติศาสตร์จีน แปลและเรียบเรียงโดย ส.ศิวลักษณ์", (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย , 2541), หน้า 5.

ชุดค้นพบเศษแผ่นกระดูกที่บันทึกเรื่องราวในสมัยนั้นกว่าแสนแผ่น * ที่เนื้อหาสาระถึงการแสวงหาอำนาจอันนับเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากสำหรับการเรียกร้องเอาบรรณาการและเสบียงกรุง ทั้งนี้ ก็เพื่อความอยู่และความฟูมฟายของราชสำนัก จนกระทั่งถึงกษัตริย์องค์สุดท้ายของราชวงศ์เชียง มีพระนามว่า พระเจ้าติ้วอ้วง เป็นทรราชย์ฟุ้งเฟ้อแต่ในเรื่องกามารมณ์ และโหดร้ายต่ออาณาประชาราษฎร์มากเกินไป ราษฎรจึงต้องอพยพหลบภัยไปอาศัยอยู่ที่แคว้นจิว (โจว) ซึ่งตั้งอยู่ทางด้านตะวันตกของประเทศจีน เพื่อพึ่งพาบารมีของเจ้าผู้ครองนครแคว้นจิว คือ เจ้าบุ๋นอ้วง เป็นผู้ที่บำเพ็ญตนตั้งเป็นบิดาของประชาชน มีความเมตตากรุณาไม่กดขี่ข่มเหงพลเมือง แคว้นจิวจึงกลายเป็นแดนสวรรค์ของผู้มีทุกข์ ครั้นเมื่อ เจ้าบุ๋นอ้วงสิ้นพระชนม์ โอรสของเจ้าบุ๋นอ้วง คือ เจ้าบุ๋นอ้วง ได้รวบรวมกองทัพแคว้นใหญ่หน่วยใหญ่ได้เป็นปีกแผ่น โดยเฉพาะที่ไม่พอใจระบอบการปกครองของพระเจ้าติ้วอ้วง ขณะเดียวกันราชวงศ์เชียงเองก็เริ่มอ่อนแอลง ไม่สามารถทำการรบพุ่งกับพวกปลายเขตแดนได้ เพราะปราศจากผู้นำที่สามารถรวมอาณาจักรไว้ได้เป็นอันหนึ่งเดียว ราชธานีของพวกเขาจึงถูกเจ้าบุ๋นอ้วงล้มล้างได้สำเร็จใน 579 ปี ก่อน พ.ศ.และปราบดาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์ตั้งราชวงศ์จิว (โจว) ² ซึ่งถือวีกฤตการณ์ครั้งนี้เป็นเหตุสำคัญเกี่ยวกับประวัติศาสตร์อารยธรรมในเอเชียตะวันออก ทั้งนี้ เพราะความปราชัยของราชวงศ์เชียง เป็นเหตุให้วัฒนธรรมจีนขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็ว ³ และเป็นการก้าวเข้าสู่ระบอบการปกครองแบบ “เจ้าครองนคร”

ระบบเจ้าครองนคร

เมื่อพระเจ้าบุ๋นอ้วงแห่งราชวงศ์จิว (หรือเรียกว่า โจว ประมาณ 484 ปี ก่อน พ.ศ.ถึง พ.ศ.287) ขึ้นครองราชสมบัติ ได้โปรดให้บำเหน็จความชอบแก่บรรดาญาติวงศ์แม่ทัพนายกอง โดยพระราชทานบ้านเมืองที่ดินแก่บุคคลเหล่านั้นตามฐานะความดีความชอบ ผู้ที่ได้รับพระราชทานต่างก็พาครอบครัวบริวารออกไปปกครองบ้านเมืองต่างๆ ซึ่งมีฐานะอย่างเจ้าครองนคร และเจ้าผู้

* จากการชุดค้นพบโบราณวัตถุในปี พ.ศ.2471 พบว่ามีการจารึกหลักฐานทางพงศาวดาร ไว้บนโลหะกระดองเต่า และกระดูกสัตว์บางพันธุ์ซึ่งปัจจุบันสูญพันธุ์ไปแล้ว , โปรดดูรายละเอียดใน “ ประวัติศาสตร์จีน ” , หน้า 7.

² เสถียร โพธิ์นันทะ , “ เมธิตะวันออก ” , (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัท เลิฟแอนด์ลิฟ เพรส จำกัด , 2539) , หน้า 26.

³ กุตรีช คาริงตัน , “ ประวัติศาสตร์จีน แปลและเรียบเรียงโดย ส.ศิวลักษณ์ ” , อ้างแล้ว , หน้า 13.

ครองนครเหล่านี้ก็ยั้งให้ที่ดินแก่บริวารของตนไปอีกชั้นหนึ่ง วิธีการแบบนี้เรียกว่า *ระบบศักดินา* รวมทั้งแคว้นเก่าที่มีอยู่ก่อนเก่าและรัฐใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นนับจำนวนพัน ๆ พระมหากษัตริย์มีฐานะคล้ายดั่งดวงจันทร์ ส่วนเจ้าผู้ครองนครมีฐานะเหมือนดวงดาวล้อมรอบดวงจันทร์ ซึ่งจะต้องส่งเครื่องราชบรรณาการมาถวาย และมีกำหนดที่เข้าเฝ้าพระมหากษัตริย์ และจะมีขนาดกองทัพได้ก็อยู่ในวงจำกัด นอกจากนี้ยังต้องถือว่ากษัตริย์คือเจ้าของชีวิตของคนทุกคน ซึ่งหมายความว่าในรัชสมัยของราชวงศ์จิว อำนาจของกษัตริย์มีมากกว่าราชวงศ์ก่อนๆ และเป็นระยะเวลาที่กำหนดแน่นอนในส่วนของพระราชอำนาจตลอดระยะเวลาที่จีนมีการปกครองในระบอบกษัตริย์

ครั้นเมื่อพระเจ้าบูฮ้วงทิวงคตแล้ว พระเจ้าเซ่งฮ้วงซึ่งเป็นราชโอรสได้ขึ้นเสวยราชย์ แต่เนื่องจากยังทรงพระเยาว์ จึงจำเป็นต้องอาศัยพระญาติผู้ใหญ่ท่านหนึ่งชื่อ จิวกง เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จิวกงได้วางแบบแผนการปกครอง การเศรษฐกิจและระเบียบประเพณีวัฒนธรรมของราชอาณาจักรจีนขึ้น และจากผลการจัดระเบียบการปกครองของจิวกงนี้ ทำให้เกิดความสงบสุขในบ้านเมืองเป็นเวลากว่า 40 ปี ขนาดไม่มีการลงโทษเพราะคนกระทำความผิดเลย ซึ่งระยะกาลดังกล่าวตกอยู่ในรัชสมัยของพระเจ้าเซ่งฮ้วงและพระเจ้าคังฮ้วง สถานการณ์อันสงบสุขในสมัยต้นราชวงศ์จิวนี้ จึงเป็นสิ่งสมการเมืองการปกครองอุดมคติหนึ่งของเหล่าปราชญ์เมธีจีน และจิวกงเองได้กลายเป็นแบบฉบับรัฐบุรุษที่สามารถไปในสมัยดังกล่าวนี้เอง ขณะเดียวกันรัฐที่มีเจ้าครองนครอื่น ๆ ใหญ่น้อยก็เกิดเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เป็นจำนวนมาก ⁴

ในรอบสองร้อยห้าสิบปีแรก (ซึ่งโดยเฉลี่ยแล้วมักเป็นระยะกาลสำหรับราชวงศ์ที่ทรงพลังอำนาจของจีน) กษัตริย์แห่งราชวงศ์จิวนี้ สามารถรักษาพระราชอำนาจไว้ได้มั่นคงตลอดทั่วราชอาณาจักร เจ้าผู้ครองนครต่างๆ ถวายเครื่องบรรณาการเป็นการแสดงความจงรักภักดีให้ปรากฏด้วย และกษัตริย์ทรงเป็นผู้นำในการรบการสงคราม สามารถในการตัดสินใจตัดสินคดีความ ประชาอาณาจักรหรือตรงจงรักต่อกษัตริย์ แต่ในรอบศตวรรษที่ 9 แห่งการเถลิงอำนาจของราชวงศ์จิว ในราว 250 ปี ก่อน พ.ศ. พระราชอำนาจที่ว่ามีได้เสื่อมถอยลง จนถึงขนาดเจ้าผู้ครองนครแคว้นใหญ่ ๆ กล้ารุกรานบ้านเล็กเมืองน้อยอย่างเปิดเผยโดยไม่กลัวเกรงพระราชอาธิบัติเลย ⁵ จนกระทั่งก้าวเข้าสู่ช่วงหลังจากที่พระเจ้าคังฮ้วงสิ้นพระชนม์แล้ว ก็เกิดการกบฏแย่งชิงราชสมบัติไม่หยุด ฤถึงรัชกาลกษัตริย์ลำดับที่ 12 ของราชวงศ์จิว ชื่อ พระเจ้าฮิวฮ้วง ได้ถูกทหารของเจ้าผู้ครองนครของแคว้นเติน

⁴ เสถียร โพนันทะ , อ้างแล้ว , หน้า 27.

⁵ กุตริช คารริงตัน , อ้างแล้ว , หน้า 15.

ปลงพระชนม์ชีพ เมื่อปี 228 ปีก่อน พ.ศ. และทำลายราชธานีเสียนั่นจนต้องย้ายราชสำนักไปยังแถบ
ลุ่มแม่น้ำโขงทางตะวันตกของมณฑลโฮนนาน และกษัตริย์องค์ใหม่ของราชวงศ์จิ่วคือ พระเจ้าเฟ่งอ้วง
ตามประวัติศาสตร์ของจีนเรียกกษัตริย์ของพระเจ้าอิ้วอ้วง รวม 12 รัชกาลนี้ว่า *สมัยไซจิ่วหรือ*
จิ่วตะวันตก และเรียกรัชกาลของพระเจ้าเฟ่งอ้วงถึงกษัตริย์องค์สุดท้ายแห่งราชวงศ์ว่า *สมัยตั้งจิ่ว*
หรือจิ่วตะวันออก รวมอายุรัชสมัยของราชวงศ์จิ่วได้ 867 ปี และมีกษัตริย์ครองราชย์รวมทั้งสิ้น 37
พระองค์⁶

ในช่วงรัชสมัยตั้งจิ่วจนที่สุดแห่งราชวงศ์นี้ กษัตริย์หาได้ทรงอำนาจทางทหารหรือมีสิทธิ์ใน
การปกครองอาณาจักรแต่อย่างใดไม่ ราชบัลลังก์มั่นคงอยู่ได้ก็ด้วยการอาศัยแสนยานุภาพของเจ้าผู้
ครองนครรัฐใหญ่ ๆ สนับสนุนคุ้มครอง กษัตริย์จำต้องพระราชทานรางวัลแก่ผู้คุ้มครองเหล่านี้ด้วย
ทรัพย์สินราคาแพง คือ การตัดแผ่นดินมอบแบ่งไปให้जनนานวันเข้าราชอาณาจักรก็ร่นแคบลงทุกที
จนมีอาณาจักรเล็กกว่ารัฐใหญ่ ๆ และที่สุดก็เหลือแค่บริเวณรอบ ๆ ราชธานีเท่านั้น พวกเจ้าผู้ครอง
นครรัฐต่าง ๆ แม้จะยังไม่มีใครคิดกบฏต่อกษัตริย์ แต่ก็หันหน้ามาแข่งขันชิงดีชิงเด่นกันในการเป็น
ผู้นำโดยการตั้งสหพันธรัฐขึ้น แล้วตั้งตนเป็นประธานของสหพันธรัฐนั้น เพราะเมื่อได้ตำแหน่งผู้นำ
แห่งรัฐทั้งหลายแล้วก็ไม่ผิดอะไรกับฐานะการเป็นผู้ปกครองเช่นกษัตริย์ รัฐทั้งหลายที่ยอมให้รัฐผู้นำ
เป็นผู้ปกครองก็จำต้องส่งเครื่องบรรณาการให้ อีกทั้งหากมีความจำเป็นต้องทำการรบการสงครามก็
ยังต้องส่งกองกำลังทหารเข้าช่วยรบด้วย ฉะนั้น ความลำบากเดือดร้อนจึงตกแก่บรรดารัฐเล็ก ๆ ซึ่ง
เปรียบดังหญ้าแพรกมีแต่แหลกราบ เมื่อรัฐใหญ่ ๆ แย่งอำนาจกันเป็นรัฐผู้ปกครอง รัฐเล็ก ๆ จำนวน
นับพันรัฐจึงค่อย ๆ หายไป เพราะถูกรัฐใหญ่กลืน การสงครามมีไม่เว้นแต่ละปี เฉพาะในบันทึก
ประวัติศาสตร์แห่งรัฐลู่ได้กล่าวไว้ว่า ในช่วงระยะเวลา 242 ปี มีการสงครามระหว่างรัฐถึง 483 ครั้ง
ยุคสมัยแห่งการแย่งชิงกันเป็นรัฐผู้นำทางการปกครองนี้ ตามประวัติศาสตร์จีนเรียกว่า *สมัยซุนชิว*
ซึ่งมีความหมายว่า *สมัยฤดูใบไม้ผลิ - ฤดูใบไม้ร่วง* มีอายุกาลเริ่มต้นเมื่อ 179 ปีก่อน พ.ศ. ถึง
พ.ศ.141 (หรือตรงกับยุคสมัยก่อนพระพุทธเจ้าประสูติ 100 ปี ถึงพระองค์ดับขันธปรินิพพานไปแล้ว
141 ปี)

ในสมัยซุนชิว มีรัฐเหลือเพียงร้อยกว่ารัฐ และรัฐที่สำคัญ ๆ มีเพียง 14 รัฐ คือ รัฐลู่ รัฐอ๋วย
รัฐชี่ รัฐซิง รัฐจิง รัฐฉ้อ รัฐเอียน รัฐเฉ่า รัฐซ่ง รัฐตั้ง รัฐฉั่ว รัฐแต้ รัฐไ่้ว และรัฐฮิวต แต่
เฉพาะรัฐมหาอำนาจนั้นมีเพียง 4 รัฐ คือ *รัฐชี่ รัฐฉ้อ รัฐซิง และรัฐจิง* ครั้นถึง พ.ศ.141 อันเป็น

⁶ เสถียร โพธิ์นันทะ , อ้างแล้ว , หน้า 29.

ปีสิ้นสุดสมัยชุนชิว ก้าวย่างเข้าสู่อีกยุคสมัยหนึ่งซึ่งเรียกว่า สมัยเจียนก๊ก ซึ่งมีความหมายว่า สมัยสงครามระหว่างประเทศ มีอายุกาลเริ่มต้นในปี พ.ศ.141 ถึง พ.ศ.322 ในสมัยดังกล่าวนี้ เจ้าผู้ครองนครใหญ่ ๆ ได้ทำการรบพุ่งแย่งชิงรัฐเล็กอื่น ๆ มาเป็นดินแดนของตนจนหมดสิ้น เหลือแต่รัฐมหาอำนาจที่มีกำลังแสนยานุภาพทางทหารอยู่เพียง 7 รัฐ คือ รัฐฉู่ รัฐซ่ง รัฐยฺวี่ รัฐชวี รัฐเยียน รัฐเตี้ย และรัฐซั้ง* ซึ่งต่างฝ่ายต่างไม่ยอมรับผู้ใดเป็นรัฐผู้นำทางการปกครอง และรัฐทั้ง 7 รัฐ ได้ราชาภิเษกตนเองขึ้นเป็นกษัตริย์เอกเทศ โดยไม่จำเป็นต้องเคารพยกย่อง หรือจงรักภักดีต่อกษัตริย์แห่งราชวงศ์จิ่วอีกต่อไป รัฐทั้ง 7 รัฐดังกล่าวนี้ ต่างทำการรบการสงครามเพื่ออุดมคติความเป็นจักรพรรดิ ผลสุดท้ายรัฐซั้ง เป็นฝ่ายชนะเด็ดขาด โดยรัฐซั้งเริ่มประเดิมชัยชนะด้วยการเข้าตีราชธานีของกษัตริย์ราชวงศ์จิ่ว ในปี พ.ศ.294 และปลดกษัตริย์ราชวงศ์จิ่วลงจากบัลลังก์ ต่อมาในปี พ.ศ.313 ปราบรัฐซั้งได้สำเร็จ ปี พ.ศ.315 เข้าตีรัฐเตี้ย พ.ศ.318 ชนะรัฐยฺวี่ พ.ศ.320 ทำลายรัฐฉู่แล้วเสียบราบเรียบ พ.ศ.321 เข้าตีรัฐเยียน และพ.ศ.322 เข้าปราบรัฐชวีเป็นรัฐสุดท้ายรวบรวมอาณาจักรจีนได้เป็นปึกแผ่น จากนั้น กษัตริย์แห่งรัฐซั้งจึงประกาศปราบดาภิเษกขึ้นเป็น “พระเจ้าจักรพรรดิ” ยกเลิกระบบเจ้าครองนคร ประเทศจีนกลับมาเป็นปึกแผ่นภายใต้การปกครองของกษัตริย์พระองค์เดียว เป็นอันหมดสิ้นยุคสมัยเจียนก๊ก และประวัติศาสตร์จีนถือว่า สมัยชุนชิว – เจียนก๊กนี้ เป็นสมัยแห่งวิกฤติการณ์ทางการเมืองและทางสังคมที่ยุ่งเหยิงที่สุด มีการรบการสงครามมากที่สุด และอาณาประชาราษฎร์ทุกข์ยากกันมากที่สุด ด้วยเหตุนี้เองกลับเป็นปฏิกิริยาบันดาลใจให้นักคิดของจีนได้สร้างปรัชญาทางการเมืองขึ้นเพื่อแก้วิกฤติการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ ซึ่งได้เกิดแนวความคิดสร้างสรรค์วรรณกรรมทั้งร้อยแก้ว - ร้อยกรอง และเจริญเติบโตไปพร้อม ๆ กันด้วย จีนนับว่ายุคสมัยชุนชิว – เจียนก๊ก เป็นยุคทองของปวงปรัชญาเมธีจีนของประเทศ⁷ ตลอดช่วงระยะเวลา 500 ปีเศษ เช่นเดียวกับประเทศอินเดีย ในระยะเวลาเดียวกันก็เป็นยุคทองของศาสนาและปวงปรัชญาเมธีคู่กัน หรือแม้แต่ในยุโรปก็เป็นยุครุ่งเรืองของนักปราชญ์กรีก ซึ่งหมายความว่า คู่แห่งปรัชญาของโลกทั้ง 3 แห่ง คือ อินเดีย จีน และกรีก ต่างร่วมสมัยกันผลิตหลักธรรมจรโลงใจของมนุษยชาติอย่างมิได้นัดหมาย⁸

อนึ่ง ก่อนที่จะวิเคราะห์หลักปรัชญาของเมธีต่าง ๆ ผู้ศึกษาวิจัยควรต้องทราบพัฒนาการทางความคิด ในเรื่องศาสนาของจีนสมัยก่อนเมธี และมูลเหตุที่ผลักดันให้เกิดมีเมธีนั้นขึ้น

* โปรดดูรายละเอียดใน เสถียร โพธิ์นันทะ , “ เมธีตะวันออก ” , อ้างแล้ว , หน้า 30-31.

⁷ กุศริช คาร์ริงตัน , อ้างแล้ว , หน้า 16.

⁸ เสถียร โพธิ์นันทะ , อ้างแล้ว , หน้า 29-31.

ศาสนาของจีนก่อนสมัยเมธี

จากข้อความจารึกบนกระดุมมังกรและจารึกบนกระดองเต่า (ซึ่งเป็นวัตถุให้จารึกแห่งราชวงศ์เซียง) ทำให้ทราบว่าชาวจีนในยุคนั้นนับถือบูชาเทพเจ้าอันเป็นเทพประจำชาติหลายองค์ พระเจ้าเหล่านั้นเป็นผู้ตกลงตกลงให้ฝนตกฟ้าร้องและพืชผลอุดมสมบูรณ์ หรือในยามก็รักก็อาจลงโทษให้มีภัยพิบัติต่าง ๆ เป็นความเชื่ออย่างเดียวกับมนุษย์โบราณทั้งหลายที่ยังหาเหตุผลจากความเปลี่ยนแปลงธรรมชาติไม่ได้ มนุษย์จึงสร้างพระเจ้าขึ้นมาจากความไม่เข้าใจของตน และต่างพากันบูชาสิ่งที่ตนสร้างขึ้นมานั่นเอง พระเจ้าเหล่านี้ก็เหมือนมนุษย์ คือ ต้องมีหัวหน้าอันเป็นพระเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ เป็นเทวดาเทพ จีนมีคำเรียกพระเจ้าผู้ยิ่งใหญ่นี้ว่า “ เทียน ” ซึ่งแปลตามตัวมีความหมายว่า “ ฟ้า หรือ สวรรค์ ” แต่คำนี้ยังเป็นคำที่มีความหมายได้หลายอย่าง คือ ในสมัยเมธีแปลว่า ธรรมชาติก็ได้ หมายถึงกฎก็ได้ หมายถึงผีฟ้าที่มองเห็นกันอยู่ก็ได้ และถึงถึงความสมบูรณ์แห่งจักรภาพก็ได้ อย่างไรก็ตาม ในยุคก่อนประชาธิปไตยเมธีคงหมายถึง *พระเจ้าอันเป็นบุคลากรในฐานะส่วนใหญ่* ดำเนินเทพนิยายปกรณัมจีน ได้กล่าวถึงการที่พระเจ้าได้สร้างโลกเหมือนกัน แต่เรื่องนี้ นักวิชาการจีนมิได้เอาใจใส่ถือเป็นสาระสำคัญอย่างศาสนาเทวนิยมทั่วไป ฐานะของพระเจ้าไม่ใช่เรื่องสำคัญด้วยเหตุเพราะพระเจ้าได้สร้างโลก กล่าวคือ จีนมิได้สนใจว่าโลกนี้จะมีผู้ใดสร้างขึ้นหรือไม่ แต่จีนนับถือพระเจ้าเพราะเชื่อว่าสามารถให้พรและลงโทษได้เท่านั้น แต่ฐานะการเคารพนับถือในพระเจ้าอันเป็นเทวดาเทพของจีนนั้น ก็ผิดกับศาสนาเทวนิยมอื่น ๆ เช่นกัน คือ ประชาชนไม่มีสิทธิจะบูชาเช่นสรวงพระเจ้าได้โดยตรง ผู้ที่มีสิทธิ์จะบวงสรวงพระเจ้าได้มีเพียงผู้เดียวเท่านั้น คือ พระมหากษัตริย์ ประชาชนมีความทุกข์ยากอย่างไรที่จะต้องร้องเรียนกับพระเจ้า ก็ต้องกราบทูลให้กษัตริย์ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางให้ ทั้งนี้เพราะว่า จีนถือว่าพระเจ้าปกครองโลกโดยท่านผู้แทนของพระองค์คือ กษัตริย์ ซึ่งพระเจ้าได้เลือกสรรไว้แล้ว นี่ก็เป็นเหตุผลหนึ่งที่ศาสนาของจีนตกอยู่ภายใต้อิทธิพลการเมือง ศาสนาไม่สามารถตั้งเป็นสถาบันอิสระได้ และก็ไม่มีความหมายที่ทรงอิทธิพลอย่างพวกพราหมณ์ในอินเดีย จีนมีแต่เจ้าหน้าที่พิธีการและเจ้าหน้าที่ดูแลเทวาลัย เจ้าหน้าที่เหล่านี้บางครั้งก็ทำหน้าที่เป็นนักพยากรณ์ นักดาราศาสตร์ นักเล่นแร่แปรธาตุ หรือเป็นแพทย์ จีนเพียงจะมีคณะนักบวชขึ้นต่างหากในสมัยหลัง ⁹

เมื่อประชาชนไม่มีสิทธิบวงสรวงพระเจ้าได้ก็ต้องมีอะไรให้พวกเขาบูชากัน สิ่งที่ประชาชนบูชาก็ได้แก่เทวะชั้นบริวาร และเทวะชั้นบริวารที่สำคัญก็คือ วิญญาณบรรพบุรุษ จีนถือว่า

⁹ เสถียร โพธิ์นันทะ , อ้างแล้ว , หน้า 34.

วิญญาณของคนดี เมื่อตายไปแล้วได้ไปอยู่เป็นบริวารของพระเจ้า และทุกคนก็ย่อมจะเชื่อว่าบรรพบุรุษของเขาเป็นคนดี ฉะนั้นแน่นอน วิญญาณของบรรพบุรุษของตนจะต้องอยู่บนสวรรค์รับใช้พระเจ้า แม้จะติดต่อกับพระเจ้าไม่ได้ก็ตาม ประชาชนก็ยังอุ่นใจเพราะมีผู้แทนของพระเจ้าอยู่ในโลกนี้ คือ กษัตริย์ และมีผู้แทนของตนคือวิญญาณของบรรพบุรุษอยู่บนสวรรค์ สุสานแห่งดวงวิญญาณบรรพบุรุษจึงเป็นเทวาลัยที่ศักดิ์สิทธิ์ สกุลหนึ่ง ๆ ต่างมีเทวาลัยประจำตระกูล สำหรับพวกพ่อญาติสายโลหิตไปบวงสรวงกัน เทวาลัยของพวกเจ้าบ้านผ่านเมือง นอกจากเป็นสถานเช่นไหว้แล้ว ยังใช้เป็นที่พักบรรพบุรุษธรรมะอีกด้วย เวลาที่มีสงครามก็ต้องมาทำพิธีชัยบานกันในสถานที่แห่งนี้ ดังนั้น ศาสนาของจีนจึงเป็นศาสนาประจำสกุลวงศ์ ซึ่งทำให้จีนไม่ค่อยคำนึงถึงชาติภพในเบื้องหน้าว่าตนจะเป็นอย่างไรต่อไป แต่คำนึงถึงปัญหาว่าทำอย่างไรจึงจะทำให้มีชื่อเสียงเกียรติคุณเป็นอมตะอยู่ในโลกนี้ได้ ทำอย่างไรให้วงศ์สกุลของตนยังยืนได้ตราบนานเท่านาน เมื่อวงศ์สกุลของตนตั้งมั่นอยู่ได้ก็เท่ากับตนเองมิได้ตายจากไป เพราะจะต้องมีผู้ที่กล่าวถึงตนอยู่เสมอ มีผู้ที่เซ่นไหว้บูชาตนไม่รู้เสื่อมคลาย และนี่ก็เป็นมูลเหตุอีกอย่างหนึ่งที่เทพเจ้าของจีนส่วนมากมาจากวีรบุรุษ และบุคคลสำคัญที่มีคุณธรรม มีชีวิตจริง ๆ ในหน้าประวัติศาสตร์ อีกประการหนึ่งจีนเป็นชนชาติเกษตรกรรม มีความรักหวงแหนในไร่นาของตนมากนัก แม้จะตายจากไปแล้วยังอดห่วงใยในที่ดินไม่ได้ จนถึงกับมีคำพังเพยเปรียบเทียบกับว่า ให้ไปพบหน้ากันเบื้องใต้ปฐพีพิล หรือคำพังเพยว่า ถ้าวิญญาณของเขาได้ปฐพีพิลรู้ กล่าวคือ จีนไม่ใคร่อ้างว่าวิญญาณบนสวรรค์รู้บ่อยมากเท่ากับอ้างว่าวิญญาณใต้ปฐพีพิลรู้ในเวลาจะอ้างถึงผู้ที่ตายไปแล้ว

แต่เมื่อความรู้ของมนุษยชาติได้พัฒนาขึ้น ความเชื่อในเรื่องพระเจ้ายิ่งค่อย ๆ จางลง ในยุคสมัยราชวงศ์เซียง กษัตริย์จีนมักอ้างว่า ตนเป็นผู้ที่พระเจ้าได้เลือกสรรไว้แล้วให้มาปกครองประชาชน กษัตริย์จะทำอะไรตามอำเภอใจได้ไม่มีผิด เพราะเป็นการทำตามเจตนารมณ์ของพระเจ้า แต่ในสมัยราชวงศ์จิว ไม่มีความเชื่ออย่างนี้ พระเจ้าบุ๋นอ้วงพระบิดาของพระเจ้าบูอ้วงปฐมราชแห่งราชวงศ์จิว ประกาศแก่ประชาชนว่า พระเจ้าเป็นบิดาของประชาชนด้วยกัน พระองค์จะต้องเลือกคนดีขึ้นมาเป็นพระราชโอรสหัวปี และทำหน้าที่เป็นกษัตริย์ผู้นำของปวงชน ถ้ากษัตริย์องค์ใดประพฤติปฏิบัติไม่ดี พระเจ้าก็ทรงปลดออกได้แล้วเลือกผู้อื่นขึ้นแทน และพระเจ้าบูอ้วงได้ตรัสแรงยิ่งขึ้นไปกว่าพระบิดาอีก โดยตรัสว่า “ พระเจ้าเห็นมาจากประชาชนของข้าเห็น พระเจ้าได้ยินมาจากประชาชนของข้าได้ยิน ” แปลความหมายได้ว่า ความเห็นของประชาชนก็คือความเห็นของพระเจ้า การที่ประชาชนยินยอมรับฟัง ก็คือ พระเจ้ายินยอมรับฟังตามด้วย ดังนั้น ฐานะของพระเจ้าเริ่มลดความสำคัญลงไปแล้ว โดยถือเอาประชามติเป็นส่วนใหญ่ กษัตริย์จะต้องบำเพ็ญราชวัตรให้ถูกต้องกับประชามติ จึงจะเป็นกษัตริย์ที่ดีได้ ซึ่งทั้งสองพระองค์ ก็พยายามวางพระองค์เป็นที่ฟัง

ของอาณาจักรอยุธยาได้จริง ๆ จิววง รัฐบุรุษคนหนึ่งไม่ยอมเชื่ออำนาจของพระเจ้า เขาถวายโอวาทตักเตือนพระเจ้าจิวเซ่งฮังว่า “ จะไปเชื่อถือในอำนาจของพระเจ้านักไม่ได้ และพระเจ้าไม่จำเป็นต้องเมตตาใครในราชวงศ์จิวของเรา ”

เมื่อจิววง ปรับปรุงวางระเบียบประเพณีของราชวงศ์จิว เขาได้แก้ไขพิธีการสังเวียงบวงสรวงพระเจ้าหลายอย่างเช่น เมื่อครั้งราชวงศ์เซียงทำพิธีบวงสรวง ต้องฆ่าสัตว์หลายร้อยตัว หรือบางครั้งมาถึงกับฆ่ามนุษย์เพื่อเซ่นสังเวียงด้วย หรืออย่างกรณีที่เกิดภัยพิบัติ ก็มีกษัตริย์สวรรคต ก็มีกษัตริย์สวรรคตก็มีการนำศพบริวารฝังลงไปพร้อมกับพระศพด้วยนับจำนวนร้อยจำนวนพัน โดยมีความเชื่อว่าเป็นไปอยู่รับใช้ในปรโลก แต่พิธีบวงสรวงพระเจ้าในสมัยราชวงศ์จิว ใช้สัตว์เช่นสังเวียงเพียง 3-4 ตัวเท่านั้น คือ สัตว์จำพวกวัว แพะ หมู อย่างละหนึ่งตัวหรือสองตัว และเวลาเกิดภัยพิบัติก็เปลี่ยนใช้ตุ๊กตาที่ทำด้วยหญ้าหรือดินลงฝังแทนมนุษย์จริง ๆ นอกจากนี้ พวกเจ้าหน้าที่ราชพิธี ซึ่งมีทั้งนักเล่นแร่แปรธาตุ หมออายุแพทย์ ดังกล่าวมาแล้ว ยังได้ค้นพบกฎแห่งธรรมชาติซึ่งเป็นสาเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงลมฝนว่ามิได้เกิดจากการตกลงมาของพระเจ้าแต่อย่างใดเลย พวกเขาเชื่อว่าธรรมชาติมีธาตุใหญ่ ๆ อยู่ 5 อย่าง อันได้แก่ ธาตุทอง ธาตุไม้ ธาตุน้ำ ธาตุไฟ และธาตุดิน ต่างมีความสัมพันธ์ถ่ายเทแปรเปลี่ยนไปเป็นปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในชีวิต เป็นเหตุปัจจัยให้กลุ่มพวกนี้เลิกเชื่อถือในเรื่องพระเจ้ากลับมาเชื่อในเรื่องของความเป็นธรรมชาติแทน ซึ่งถือได้ว่าเป็นก้าวแรกของความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในยุคหนึ่ง เมื่อความเชื่อในสิ่งลึกลับของมนุษย์เริ่มสั่นคลอน มนุษย์ก็เริ่มใช้สติปัญญามาขบคิดปัญหาชีวิตอันเป็นผลให้เกิดปรัชญาเมธีประการหนึ่ง¹⁰

ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจ

ในยุคสมัยขุนศึก - เจียนก๊ก ถือได้ว่าเป็นสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านการเมืองและเศรษฐกิจอย่างใหญ่หลวง ระบบการเมืองที่กษัตริย์เป็นจอมจักรพรรดิปกครองนครรัฐใหญ่น้อยกำลังหมดสมัยนิยม ความศักดิ์สิทธิ์ของกษัตริย์ที่อ้างว่าเป็นโอรสแห่งสวรรค์เพื่อความชอบธรรมทางการปกครอง ก็หาได้มีผู้ใดเชื่อถืออีกต่อไปไม่ ด้วยเหตุเพราะถ้าเป็นโอรสแห่งสวรรค์จริงทำไมพระเจ้าจึงไม่ช่วยเหลือประชาชนผู้ตกทุกข์ได้ยาก หรือให้กษัตริย์คงอำนาจดุจก่อนเก่า อำนาจกลับไปตกอยู่กับบรรดาเจ้าครองนคร พวกเจ้าครองนครก็กลับไม่เคารพกษัตริย์เช่นเดียวกับประชาชน ก็

¹⁰ เสถียร โพธิ์นันทะ , อ้างแล้ว , หน้า 35-37.

ไม่พอใจระบบเจ้าครองนครเช่นกัน ประชาชนต้องลำบากยากแค้นเพราะภาษี และการถูกเกณฑ์ไปสร้างเมืองหรือให้ไปรบให้เจ้าครองนคร ยิ่งมีการทำสงครามระหว่างรัฐมากเพียงใด ประชาชนก็ยิ่งต้องทนทุกข์ลำบากมากขึ้นเพียงนั้น ต่างไม่เป็นอันทำมาหากิน จะต้องคอยห่วงหน้าพะวงหลังว่าเมื่อใดทางการจะเกณฑ์ตนไปทำสงคราม เมื่อใดเข้าศึกจะเข้าโจมตีบ้านเมืองของตน ทำให้ประชาชนที่มีอาชีพทำไร่ทำนาต้องประสบความลำบากมากที่สุด เพราะต้องอาศัยที่ดินของเจ้าครองนครทำกิน ประกอบทั้งในยุคสมัยดังกล่าว อุตสาหกรรมและพาณิชยกรรม ได้เข้ามาแทนที่ มีผู้หันไปดำรงชีพเป็นพ่อค้ากันมากขึ้น พวกพ่อค้าจึงมีโอกาสค้าขายร่ำรวย ความร่ำรวยดังกล่าวบางครั้งก็เกิดจากผลของการทำสงครามระหว่างรัฐ พวกพ่อค้าจึงกลายเป็นบุคคลทรงอิทธิพลขึ้นมาทันที รัฐต่าง ๆ หันหน้ามาแข่งขันกันในทางค้าขายควบคู่ไปกับการรุกรานดินแดนรัฐอื่น

แต่ช่วง ผู้สร้างรัฐแต่ขึ้นใหม่ในมณฑลฮ่อ น้ำ ก็อาศัยอิทธิพลของพ่อค้าช่วยสร้างให้จึงสำเร็จ และทางรัฐเองก็สัญญากับพ่อค้าว่าจะไม่เบียดเบียนภาษีจากพ่อค้าดังกล่าว แต่ก็ห้ามไม่ให้พวกพ่อค้าอพยพไปตั้งทำเลค้าขายยังรัฐอื่น

กวางตุ้ง ได้ดำรงตำแหน่งถึงอัครเสนาบดีของรัฐซี ถือว่าเป็นบุคคลชั้นสูงแต่ก็ต้องตกยากลงเพราะเมื่อมีบุตรหลานมากขึ้นก็จำเป็นต้องแบ่งแยกที่ดินทำกินกันออกไป นานหลายชั่วคนที่ดินก็ลดน้อยลง และประกอบกับความสำคัญของเศรษฐกิจได้ขึ้นอยู่กับการเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียวแล้ว บุคคลเหล่านี้จึงลำบากลง แม้เจ้าครองนครก็เหมือนกัน ส่วนมากตกอยู่ในอำนาจของอัครเสนาบดีหรือขุนพลของตนเอง เช่นเดียวกับกษัตริย์จิว ก็ต้องตกอยู่ในอำนาจของเจ้าครองนครอื่นมาก่อนเป็นกังกังเกวียน

ด้วยสถานการณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจในยุคสมัยซุนชิว – เจี้ยนก๊กเป็นเช่นนี้ จึงทำให้เกิดบุคคลอิทธิพลคนหนึ่งขึ้นเป็นชนชั้นปัญญาชนมาจากพวกผู้ตีตกยากบ้าง มาจากประชาชนที่มีการศึกษาอบรมดีแล้วบ้าง คนเหล่านี้เคยรับราชการได้ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ของรัฐ หรือไม่ก็เป็นพวกนักคิดนักสร้างปรัชญาทางการเมืองเพื่อแก้ไขวิกฤติการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว และเนื่องจากเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อแห่งภินทนาภาพของระบบเจ้าครองนคร ความคิดความอ่านของปัจเจกชนจึงได้รับความเคารพอย่างทั่วไปในเสรีภาพ สามารถแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์กันในเชิงทัศนคติอย่างเป็นอิสระ โดยทางรัฐก็ได้ก้าวก้าวแต่ประการใด ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นยุคสมัยที่เกิดนักปราชญ์เมธีจำนวนมากมาย ซึ่งต่างก็ประกาศทัศนะของตนแก่ประชาชน นับว่าครั้งนั้นมีเจ้าสำนักปรัชญาเมธีจำนวนนับร้อย พวกเจ้าครองนครเองก็นิยมเลี้ยงดูเหล่าปราชญ์เมธีไว้ประดับบารมี

และใช้เป็นมโนทัศน์ของตนในการวางแผนทางด้านการปกครองและเรื่องทั่วไปด้วย นักปราชญ์เมธีที่มีเกียรติคุณชื่อเสียงโด่งดังยิ่ง อาทิ ขงจื๊อ เหลาจื๊อ บัคจื๊อ เม่งจื๊อ จวงจื๊อ เป็นต้น¹¹

ลักษณะทางปรัชญาของโดยจีนทั่วไป

ปรัชญาของจีนโดยทั่วไป มีลักษณะบ่งชี้ในเรื่องของโลกวิทยา (A Theory of World) และญาณวิทยา (A Theory of Knowledge) ก็มีชนิดไม่สมบูรณ์ แต่ถึงอย่างไรนักปราชญ์เมธีจีนมักชอบขบคิดปัญหาว่า จะทำอย่างไร ? มากกว่าที่จะคิดค้นว่า ทำไมมันจึงเป็นอย่างนั้น ? และไม่คิดตอบปัญหาว่า ชีวิตมาจากไหน ? ตายแล้วจะไปแห่งใด ? อย่างปรัชญาอินเดียหรือปรัชญาบางแขนงในยุโรป ปรัชญาจีนมีลักษณะเป็นมนุษยภาพนิยม (humanism) ซึ่งเน้นหนักไปในทางจริยศาสตร์ (ethics) ผสมผสานเนื้อหาทางการเมือง ซึ่งมีสูตรอันเป็นหัวใจของปรัชญาจีนอยู่ 8 คำที่ควรรู้ไว้คือ

- ชีวิตก็ แปลว่า อบรมฝึกฝนตนเอง
- อันนี้ แปลว่า ยังความสุขสงบให้แก่ผู้อื่น
- ไหลเสีย แปลว่า ทำภายในของตนให้มีคุณธรรมที่ประเสริฐ
- วัวอ้วน แปลว่า ทำภายนอกให้เป็นกษัตริย์นักปกครองที่ดี

คำทั้ง 8 คำนี้ มีความหมาย ให้ทุกคนหมั่นฝึกฝนอบรมตนเองให้มีคุณธรรมดี มีวุฒิสามารถ แล้วนำความดีความสามารถนั้นออกมาใช้บำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม ถ้าภายในตนเองไม่มีอะไรเป็นสาระแล้ว ก็ไม่สามารถช่วยเหลือสังคมให้เรียบร้อยดีได้ คำว่ากษัตริย์ใน 8 คำนี้ ไม่จำเป็นต้องหมายถึงพระราชารจริง ๆ เสมอไป แต่หมายถึงความสามารถที่จะเป็นนักปกครองที่ดีเท่านั้น

ดังนั้น ปรัชญาจีนทั้งหมดจึงถกปัญหาในประเด็นหลักอันว่าด้วย จะฝึกฝนอบรมตนเองให้ดีได้อย่างไร ? และจะช่วยเหลือสังคมการเมืองการปกครองให้เรียบร้อยได้ด้วยวิธีการใด ? นักปราชญ์เมธีต่างคนต่างแสดงทัศนะออกมาเป็นสูตรสำเร็จในลักษณะ ลัทธิปรัชญาทางจริยศาสตร์ ผสมผสานการเมือง ซึ่งเราสามารถแบ่งลักษณะลัทธิออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

¹¹ เสถียร โพธิ์นันทะ , อ้างแล้ว , หน้า 38-39.

1. กลุ่มที่อ่อนใจเพราะเห็นลัทธิธรรมเนียมการปกครองเก่า ๆ ต้องถูกทอดทิ้ง จึงคิดพยายามฟื้นฟูให้กลับมารุ่งโรจน์ขึ้นมาอีก นักปราชญ์พวกนี้มี ขงจื้อ เม่งจื้อ เป็นตัวแทน
2. กลุ่มที่ไม่เห็นพ้องกับการรื้อฟื้นระบบเก่ามาใช้ แต่ให้ปรับปรุงลัทธิธรรมเนียมเสียใหม่ให้เหมาะสมกับกาลสมัย กลุ่มนี้มีบักจื้อ เป็นตัวแทน
3. กลุ่มที่ไม่ปรารถนาจะยุ่งเกี่ยวกับสังคมเกินไป ยิ่งคิดแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ก็ยิ่งก่อให้เกิดปัญหาตามมาอีกมากมาย เพราะเรื่องราวของมนุษย์เป็นเรื่องยุ่งยากไม่รู้จบสิ้น ผู้ปล่อยให้ดำเนินไปตามวิถีทางธรรมชาติดีกว่า กลุ่มนี้มีเหลาจื้อ เป็นตัวแทน ¹²

ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับเหลาจื้อ

ในหมู่นักปราชญ์เมธีของจีน มีเพียงขงจื้อคนเดียวเท่านั้นที่มีผู้บันทึกชีวประวัติไว้ค่อนข้างละเอียด ส่วนเมธีอื่น ๆ มีเพียงเฉพาะประวัติสังเขป แต่ถึงกระนั้นก็ยังเป็นหลักฐานมั่นคง ยกเว้นแต่เพียงนักปราชญ์ชื่อ “เหลาจื้อ” คนเดียวที่มีประวัติอันคลุมเครือยากแก่การค้นหาหรือวินิจฉัยอย่างยิ่ง หนังสือที่เป็นหลักฐานเกี่ยวกับประวัติเหลาจื้อมีชื่อว่า “ซี้กั” ซึ่งเป็นบันทึกประวัติศาสตร์และถูกบันทึกรวบรวมโดย “ซีเบ่เซียง” (ชื่อหมาเขียน) * เป็นนักประวัติศาสตร์สมัยราชวงศ์ฮั่น ได้กล่าวถึงประวัติของเหลาจื้อด้วยวลีสั้น ๆ เพียง 461 คำเท่านั้น และยังบันทึกไว้ในทำนองที่ไม่สู้จะแน่ใจด้วยว่ามันควรจะเป็นไปอย่างไร ?

ตามการบันทึกของซีเบ่เซียงได้กล่าวไว้ว่า “เหลาจื้อเป็นชาวรัฐฉู่ อำเภอบู ตำบลหลี่ หมู่บ้านเค็กยินลี่ มีชื่อสกุล ว่า “เหลาจื้อ แซ่ลี่” ชื่อเดิมว่า ยื่อ ฉายาว่า แป๊ะเอี้ยง ภายหลังได้รับสมัญญาคำดีว่า ตัม รับราชการในยุคสมัยของราชวงศ์จิ่ว โดยดำรงตำแหน่งเป็นบรรณารักษ์ใหญ่แห่งหอพระสมุด...”

¹² เสถียร โพธิ์นันทะ , อ้างแล้ว , หน้า 40-41.

* สุวรรณ สถาอานันท์ ใช้คำเขียนว่า “สุมาเจียน” ใน กระแสธารปรัชญาจีน และสมัคร นูราวาศ ใช้คำเขียนว่า “ซีม้าเขียน” จากการศึกษาสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นบุคคลเดียวกันทั้งสามชื่อ แต่แปลออกมาเป็นคำเขียนตามทัศนะของแต่ละท่าน โดยบุคคลดังกล่าวเป็นผู้บันทึกประวัติศาสตร์จีนไว้ตั้งแต่ปี 2698 ก่อน ค.ศ. ถึง 97 ก่อน ค.ศ. ชื่อหนังสือ “ซี้กั” บันทึกไว้เมื่อ 100 ปีก่อน ค.ศ. มีทั้งสิ้น 130 บท ใช้ตัวหนังสือถึง 526,000 คำ, โปรดดูรายละเอียดใน สมัคร นูราวาศ , “ปรัชญาของลัทธิเต๋า” บทที่ 9 ว่าด้วยเต๋า เต๋อเซ็ง และเหลาจื้อ , หน้า 361.

จากนั้น ซีเบ้เขียนได้บันทึกไว้ต่อมาว่า

“...อันเหล่าจื้อนั้นเป็นผู้บำเพ็ญเต๋า วิทยาการของเขาส่วนเฉพาะเรื่องการยังตนให้หลักเร้นมิให้มายุ่งเกี่ยวกับโลก เขารับราชการอยู่ในราชธานีแห่งราชสำนักจิ่วเป็นเวลาช้านานทีเดียว ต่อมาได้เห็นความเสื่อมลงของราชวงศ์จิ่ว จึงจำต้องลาออกจากราชการแล้วจาริกไปถึงด่าน ๆ หนึ่ง พบนายด่านคนหนึ่งชื่อ ฮี้ จึงกล่าวกับเหล่าจื้อว่า ไหน ๆ ท่านก็จักหลักเร้นไปจากสังคมแล้ว โปรดรณาคัมภีร์ไว้ให้ข้าพเจ้าเป็นอนุสรณ์สักเล่มหนึ่งเถิด เหล่าจื้อจึงได้แต่งคัมภีร์ไว้เล่มหนึ่ง แบ่งเป็นภาคต้นและภาคปลายรวม 2 ภาค ว่าด้วยคุณธรรมประการต่าง ๆ รวมทั้งหมดเป็นตัวอักษรกว่า 5000 ตัว เมื่อแต่งเสร็จแล้วก็ลาจากไป โดยที่ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดทราบว่าเขาหายไปแห่งหนตำบลใด ฯลฯ “

ถ้าประวัติเหล่าจื้อมีเพียงเท่านี้ก็ไม่น่าจะเกิดปัญหาใด ๆ ขึ้น แต่ข้อความตอนต่อมาในหนังสือชื่อ ก็ยังมีสาระอีกว่า

“ ในประวัติศาสตร์ยังมีบุคคลอีกคนหนึ่งชื่อ “ เหล่าไล้จื้อ “ เป็นชาวรัฐฉือซึ่งได้ประพันธ์คัมภีร์ไว้จำนวน 15 บท ว่าด้วยคุณสมบัติในลัทธิเต๋า เขามีชีวิตร่วมสมัยกับขงจื้อ อันเหล่าไล้จื้อนั้นมีอายุยืน 160 ปีเศษ บ้างก็กล่าวว่ามีอายุยืนถึง 200 ปีเศษ ทั้งนี้เพราะเหล่าไล้จื้อได้บำเพ็ญเต๋า จึงทำให้สามารถมีอายุยืนได้ยาวนานอย่างนั้น เมื่อขงจื้อได้มรณกรรมไปแล้ว 129 ปี มีขุนนางผู้บันทึกประวัติศาสตร์ของราชสำนักจิ่วคนหนึ่งชื่อ ตัม ฯลฯ บ้างก็กล่าวว่า บุคคลนี้เองคือ เหล่าจื้อ แต่บางท่านก็ยืนยันว่ามีไซ้ ไม่มีผู้ใดที่รู้ชื่อเท็จจริงว่าไซ้หรือไม่ใช่ เหล่าจื้อเป็นบัณฑิตซึ่งไม่เปิดเผยตนเอง บุตรชายของเขาชื่อ จง รับราชการทหารได้รับตำแหน่งเป็นแม่ทัพของรัฐฉือ ฯลฯ “

แล้วก็เล่าถึงการสืบสกุลของเหล่าจื้อลงมาถึงยุคสมัยราชวงศ์ฮั่น ชื่อที่อันเป็นหนังสือประวัติศาสตร์ที่มีหลักฐานมั่นคงยังบันทึกไว้อย่างสับสนได้ถึงเพียงนี้ หนังสืออื่น ๆ ซึ่งเขียนประวัติของเหล่าจื้อในสมัยราชวงศ์หลัง ๆ ต่อมา ก็เป็นเรื่องที่เน้นหนักไปในทางเทพนิยายมากกว่าจะเป็นเรื่องทางประวัติศาสตร์ จึงได้มีนักวิชาการสงสัยขบคิดปัญหาเกี่ยวกับประวัติของเหล่าจื้อ ตั้งแต่ครั้งสมัยราชวงศ์ซ้อง ซึ่งถ้าพิจารณาตามบันทึกประวัติศาสตร์ของซีเบ้เขียน มีข้อสันนิษฐานว่าน่าจะมีบุคคลอยู่ 3 คน ที่เป็นเหล่าจื้อ คือ

1. บุคคลแรกที่เรียกว่า เหล่าจื้อ มีชื่อแซ่ และภูมิลำเนาที่แน่ชัด
2. บุคคลที่สองที่เรียกว่า เหล่าไล้จื้อ
3. บุคคลที่สามที่เรียกว่า ตัม

ทั้งสามบุคคลนี้ ซีเบ่เซียงเองก็ไม่สามารถจะตัดสินวินิจฉัยได้อย่างเด็ดขาดว่า บุคคลใดเป็น เหลาจื้อ ผู้เป็นเจ้าของลัทธิปรัชญาเมธี ยังมีข้อสันนิษฐานอีกประการหนึ่งคือ ในหนังสือชื่อที่ว่า เหลาจื้อได้หายสาบสูญไปไม่ทราบร่องรอย ต่อมาเมื่อมีคนในลัทธิเต๋าได้แต่งเรื่องเหลาจื้อเป็นเทพนิยายขึ้นว่า เหลาจื้อได้ขี่กระบือหายไประหว่างภาคตะวันตกของจีน บ้างก็ว่าข้ามทะเลทรายในมณฑลซินเกียงแล้วหายสาบสูญไป และบ้างก็ว่าเขาสำเร็จเป็นเซียน (เทพยดา) ไป แต่ในบันทึกหนังสือของ จวงจื้อ (จังจื้อ) เมธีในสมัยหลังเหลาจื้อราว 1 ศตวรรษเศษ กลับบันทึกไว้อย่างมีหลักฐานว่า เหลาจื้อ มิได้หายสาบสูญไปไหนเลย เขามรณกรรมในประเทศจีนนั่นเอง ซึ่งนักวิชาการจีนเองก็สันนิษฐานกันว่าเป็นบันทึกที่น่าเชื่อถือมากกว่า เพราะจวงจื้อก็เป็นผู้หนึ่งที่เลื่อมใสในปรัชญาของเหลาจื้อมากคนหนึ่ง และหากการตายของเหลาจื้อจะกล่าวว่าเป็นเซียนก็คงไม่ขัดข้องแต่ประการใด ¹³

ด้วยเหตุที่ชีวประวัติของเหลาจื้อเกิดเป็นปัญหาคลุมเครือดังที่กล่าวมาข้างต้นนี้ และแม้แต่ ซีเบ่เซียงนักประวัติศาสตร์โบราณจีน ซึ่งมีชีวิตห่างจากเหลาจื้อเพียงไม่กี่ร้อยปี ยังจับต้นชนปลายประวัติของเหลาจื้อไม่ใคร่เรียบร้อยสมบูรณ์นัก ส่วนหนึ่งอาจสันนิษฐานได้ว่าเกิดจากสาเหตุอันเนื่องมาจากตัวเหลาจื้อเอง ซึ่งเป็นคนที่ไม่ปรารถนาจะเปิดเผยตนเองในสังคม จึงทำให้ไม่มีผู้ใดทราบรายละเอียดของเขาได้อย่างถูกต้องเท่าที่ควร ¹⁴ จนกระทั่งปัจจุบันก็ยังไม่สามารถทราบประวัติของเหลาจื้อได้มากไปกว่าที่ว่า เดิมเขามีชื่อว่า หลี (ลี) ชาตภูมิของเหลาจื้อคือ รัฐฝู่อ (ปัจจุบันคือมณฑลโชนาน) ต่อมาเกิดความเบื่อหน่ายสังคมทางโลก จึงได้ทำการศึกษาและคิดหาหนทางแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและต้องเผชิญในยุคหนึ่ง หนทางดังกล่าวนั้นคือ ลัทธิ “ปล่อยให้เป็นไปเอง “ ซึ่งเป็นลัทธิที่ชาวฝรั่งเศสเพิ่งค้นพบในศตวรรษที่ 19 ในชื่อที่เรียกว่า “ Laisser Faire “ และสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นความเชื่อในทัศนะทางการเมืองของคนส่วนใหญ่ในประเทศจีน ¹⁵ อันมีลักษณะของแนวความคิดทางการเมืองแบบเสรีนิยม ดังจะเห็นได้จากกรณีพิจารณาข้อเสนอทางปรัชญาในคัมภีร์เต๋าเต๋อจิง ¹⁶ ที่จะได้กล่าวถึงในตอนต่อไป

¹³ เสถียร โพธิ์นันทะ , อ้างแล้ว , หน้า 101-107.

¹⁴ เสถียร โพธิ์นันทะ , อ้างแล้ว , หน้า 110.

¹⁵ สมัคร บุราราศ , “ ปรัชญาของลัทธิเต๋า ” , อ้างแล้ว , หน้า 364.

¹⁶ เสถียร โพธิ์นันทะ , อ้างแล้ว , หน้า 110.

เกี่ยวกับคัมภีร์เต๋าเต๋อจิง

ภายหลังจากที่ซีเบ่เซียงได้เผยแพร่หนังสือประวัติศาสตร์จีนของเขาออกมาในช่วงปี 91 ก่อน ค.ศ. นั้น ในบันทึกของหนังสือได้แจ้งให้ทราบว่า เหลาจื้อได้เขียนหนังสือไว้เป็นถ้อยคำ (words) จำนวนห้าพันคำถ้วน ๆ ข้อสันนิษฐานของคัมภีร์เต๋าเต๋อจิงจึงน่าจะเกิดขึ้นมาตั้งแต่ยุคสมัยนั้นแล้ว แต่หากคำนึงถึงปัญหาความปั่นป่วนวุ่นวายในประเทศจีน อันเนื่องมาจากการรบการสงครามอย่างมากมายในช่วงเวลาดังกล่าวแล้ว ในปี 213 ก่อน ค.ศ. ก็ยังมีการเผาหนังสือทำลายเป็นวิกฤติการณ์ครั้งร้ายแรงในประเทศจีน จึงมีอาจทราบได้อย่างแน่ชัดว่าซีเบ่เซียงได้เห็นข้อความที่เหลาจื้อได้ประพันธ์ไว้จริงหรือไม่ อีกทั้งชาวจีนในปัจจุบันเองก็ยังไม่เชื่อกันนักว่าเหลาจื้อได้ประพันธ์เรื่องราวอมตะไว้ทั้งเรื่อง คงเชื่อแต่เพียงว่าเขาได้กล่าวไว้เป็นสุภาษิตอย่างกะท่อนกะแท่นไม่ประติดประต่อกันเท่านั้น ภาษาในคัมภีร์เต๋าเต๋อจิงเป็นคำพังเพยโดยมาก แต่ก็เป็นหลักในการกำเนิดภาษาที่ว่าคำที่เกิดใหม่นั้นเดิมทีเป็นคำพังเพยที่กล่าวเทียบเคียงหรือที่เรียกว่า คำอุปมาอุปไมย (analogy) ทั้งสิ้น คำต่าง ๆ เหล่านี้ปรากฏเป็นภาษาสำนวน (figurative speech) แต่ก็ประกอบด้วยถ้อยคำสั้น ๆ ซึ่งมีความหมายลึกซึ้งกว้างขวางมาก บางบท บางตอนก็ไม่อาจเข้าใจความหมายได้ง่ายนัก ซึ่งมีลักษณะเป็นปริศนาหรือมีลักษณะตรงข้ามกับความรูสึกของคนทั่วไป (paradox)¹⁷ และนี่ก็เป็นลักษณะของคำพูดแต่โบราณกาล ที่แต่ละคำก็มักมีความหมายเสียทั้งสิ้น เพราะคำหนึ่ง ๆ ก็แทนความจริงหรือจินตนาการอย่างหนึ่ง ๆ มิใช่มีไว้อย่างเลื่อนลอยเหมือนภาษาที่เจริญแล้วอย่างปัจจุบัน ซึ่งให้ความหมายเห็นห่างจากความจริงและจินตนาการจริงไป¹⁸

คัมภีร์เต๋าเต๋อจิงนี้ ในสมัยแรกต่างพากันเรียกชื่อหนังสือว่า “ เหลาจื้อ ” ตรงตามตัวของผู้ประพันธ์เลยที่เดียวอันเป็นที่นิยมปฏิบัติกันมาก่อน ส่วนชื่อหนังสือที่เรียก “ เต๋าเต๋อจิง ” หรือ “ เต๋าเต็กเก็ง ” นั้น คาดว่าคงมาตั้งชื่อกันในภายหลังซึ่งคงตกอยู่ในยุคสมัยราชวงศ์ฮั่น คัมภีร์นี้แบ่งออกเป็น 2 ภาค ประกอบด้วยบทย่อย ๆ อีกรวมทั้งหมดจำนวน 81 บท ภาคแรกมี 37 บท เรียกว่า “ เต๋าจิง ” (Tao Ching) หรือ “ เต๋าเก็ง ” เริ่มตั้งแต่บทที่ 1 ไปยุติลงตรงบทที่ 37 ส่วนภาคที่

¹⁷ ประยงค์ สุวรรณบุปผา , “ คัมภีร์เต๋าเต๋อจิง : แนวคิดทางปรัชญาและปรัชญานิพนธ์ ” , (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศิลปบาบรรณาการ , 2539) , หน้า 19.

¹⁸ สมัคร บุรารวาศ , อ้างแล้ว , หน้า 365.

สองมี 44 บท เรียกว่า “ เต๋อจิง “ (Teh Ching)^๑ หรือ “ เต็กเก็ง “ เริ่มจากบทที่ 38 ไปยุติลงตรงบทที่ 81 อันเป็นบทสุดท้าย การแบ่งหนังสือออกเป็น 2 ภาคนั้นนับว่าเป็นการแบ่งแบบเก่าจริง แต่การแบ่งย่อยออกเป็น 81 บท คงมีผู้คิดขึ้นในสมัยหลังต่อมา และในครั้งสุดท้ายอาจมีปราชญ์ผู้ที กอปรด้วยอัจฉริยภาพอันล้ำลึก ทำการดัดแปลงแก้ไขคำต่าง ๆ ให้มีความหมายกลมกลืนเข้ากันได้ ทั้ง 81 บท รวมทั้งหากพิจารณาจากการใช้ภาษาถ้อยคำ การใช้อักษรในการสื่อความหมาย ตลอดจน จณลีลาท่วงทำนองของภาษา ก็เชื่อแน่ว่าคัมภีร์นี้มีอายุเก่าแก่จริง ประกอบกับหลักฐานอันแน่ชัด ของซีเบ่เซียง (สุมาเจียน) ได้บันทึกไว้ในหนังสือ “ ชื่อเกี “ ก็นับว่าเป็นอันยุติข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับ ความเก่าแก่ของคัมภีร์นี้ได้¹⁹ และด้วยความเก่าแก่ของคัมภีร์นี้เอง จึงถือได้ว่าเป็นคัมภีร์โบราณ ของอารยธรรมจีน ที่ได้รับการแปลถ่ายทอดเป็นภาษาต่าง ๆ อย่างแพร่หลายมากที่สุด

Chan Wing - tsit นักวิชาการจีน ได้กล่าวว่า “ เฉพาะภาษาอังกฤษภาษาเดียวก็มีถึงกว่า 40 ล้านวนด้วยกัน และในประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาของจีนเอง ก็มีงานเขียนเชิงอรรถกถาอยู่ถึง ประมาณ 350 ล้านวน เท่าที่ยังปรากฏหลักฐานอยู่ ส่วนงานเขียนที่สูญหายไปบางส่วนมีนักวิชาการ สันนิษฐานว่ามีอีกประมาณ 350 ล้านวนด้วยกัน “ ในแวดวงสังคมไทยก็มีศิลปิน นักวิชาการ และผู้ใฝ่รู้ทางจีนศึกษา ได้ถ่ายทอดคัมภีร์เต๋าเต๋อจิงจากภาษาจีนและภาษาอังกฤษ เป็นภาษาไทย อยู่ด้วยกันไม่น้อยกว่า 10 ล้านวน ในแต่ละสำนวนแปลต่างก็มีความพยายามที่จะถ่ายทอดความหมายอันลึกซึ้งให้ถูกต้องตามความเข้าใจของผู้แปล เป็นที่น่าสังเกตว่า คัมภีร์เต๋าเต๋อจิงน่าจะมี มนต์เสน่ห์อันมหัศจรรย์ซึ่งโน้มน้าวภูมิปัญญาและจินตนาการของผู้ใฝ่รู้ทั้งหลายให้หันมาสนใจถ่ายทอดความหมายของคัมภีร์นี้ตามความเข้าใจของตนเอง จนถึงกับมีคำกล่าวที่ว่า งานแปลและ อรรถกถาเกี่ยวกับคัมภีร์เต๋าเต๋อจิงนั้น สะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ของผู้แปลมากกว่าจะสามารถบอก ได้ว่าความเป็นปรัชญาของคัมภีร์เต๋าเต๋อจิงนั้นหมายความว่าอย่างไรกันแน่

นักวิชาการจำนวนหนึ่งได้ร่วมกันลงความเห็นว่ คัมภีร์เต๋าเต๋อจิงนี้ คือคัมภีร์ฝ่ายโลกุตตร ธรรม เหนือโลก พ้นโลก ที่เป็นปรัชญาชีวิตของผู้รักสันโดษ ละโลก ไม่ยุ่งเกี่ยวข้องแวะกับโลกอีก ต่อไป ซึ่งเหล่าซือผู้ประพันธ์ได้ซ่อนความหมายเชิงรหัสลับไว้อย่างเร้นลับ แต่ก็มิมีนักวิชาการอีก

^๑ ประยงค์ สุวรรณบุปผา ได้ให้ความหมาย Tao Ching ว่าได้แก่ Classic of Tao และ Teh Ching ได้แก่ Classic of Virtue ,อ้างแล้ว, หน้า 19.

¹⁹ พจนานา จันทรสันติ, “ วิถีแห่งเต๋า : แปลและเรียบเรียง “ , (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสาร, 2539) , หน้า 21.

จำนวนไม่น้อยที่เห็นพ้องต้องกันว่า คัมภีร์เล่มนี้เป็นปรัชญาสำหรับราชาปราชญ์ โดยเฉพาะเมื่อได้ศึกษาเนื้อหาของคัมภีร์โดยละเอียดแล้วจะพบว่า เนื้อหาจำนวน 2 ใน 3 ของคัมภีร์ที่มีความยาว 81 บทนี้ ได้กล่าวถึงเรื่อง “ การปกครอง ” ทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นคัมภีร์ที่เขียนขึ้นเพื่อ “ พுகับชนชั้นปกครอง ” จนถึงขนาดมีนักวิชาการจีนชื่อ D.C.Lao ได้กล่าวอย่างหนักแน่นว่า “ คัมภีร์เต๋าต่อจริงเป็นนิพนธ์เกี่ยวกับศิลปะการปกครองอย่างแท้จริง ” ²⁰

คุณลักษณะและความหมายในทางปรัชญาของเต๋าเต๋อจิง

คุณลักษณะทางปรัชญาของคัมภีร์เต๋าเต๋อจิง เป็นปรัชญาอันว่าด้วยเรื่องศิลปะของการดำรงชีวิตอย่างมีสัมพันธภาพ (The philosophy of the art of living and relationships) ในทางที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติของสรรพสิ่งทั้งมวลรวมทั้งเรื่องราวต่าง ๆ ในมวลมนุษย ซึ่งมีข้อบ่งชี้ถึงความสอดคล้องต้องกันในชีวิต ความเรียบง่ายสมถะในความคิดและจิตใจ เป็นความบริสุทธิ์ที่แม่นยำปราศจากการบิดพริ้วและซ่อนเร้น เพราะความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ในการกระทำ ดังที่ปรากฏอยู่ในคำสอนเรื่อง หู-เว่ย (wu-wei) ซึ่งเป็นคำสอนของปรัชญาเต๋าในเรื่อง การไม่กระทำ หรือ อกรรม รวมถึงสภาวะความสมดุลที่ประสานกลมกลืนเข้ากับธรรมชาติได้เป็นหนึ่งเดียว ปรัชญาในคัมภีร์เต๋าไม่ได้มีความมุ่งหมายให้มนุษย์ต้องสละโลกีย์ (A world – renouncing philosophy) หากแต่เป็นปรัชญาแห่งการถอนตัวให้มนุษย์ได้พ้นจากพันธนาการของสิ่งไร้สาระที่เกินความจำเป็น และมนุษย์ได้สร้างสรรคขึ้นมาจากกิเลสตัณหาเพื่อผูกมัดตนเอง เป็นการให้ “ ตาโน ” เพื่อช่วยให้ “ ตานอก ” สว่างแจ่มแจ้ง ซึ่งทำให้มนุษย์ที่ดำเนินวิถีชีวิตในโลกไม่ถูกท่วมทับด้วยอารมณ์ของโลก ²¹

ความหมายของคำว่า เต๋า (Tao) ที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์เต๋าเต๋อจิงของเหล่าจื๊อ และที่มีอยู่ในหลักคำสอนของขงจื๊อ มีความหมายร่วมกันคือแปลว่า หนทาง (The way) ซึ่งเป็นคำที่ใช้กันอยู่แล้วในคัมภีร์โบราณของจีน คำว่า เต๋า ในหลักคำสอนของขงจื๊อนั้น มีความหมายในแง่จริยธรรม

²⁰ สุวรรณ สถาอานันท์ , อ้างแล้ว , หน้า 53-54.

²¹ J.C. Cooper., “ Yin-Yang ” แปลและเรียบเรียงโดยน้อย พงษ์สนธิท “ , ภาควิชาปรัชญาและศาสนา มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ , หน้า 1-2.

คำว่า ทาง ในหลักคำสอนของขงจื๊อ ก็คือ จริยธรรม ส่วนคำว่า เต๋า ในคัมภีร์เต๋าเต๋อจิง เป็นเรื่องทางอภิปรัชญา (metaphysic philosophy)

“ ไม่มีแม่ชั่วขณะเดียว ที่ปราศจากจะละเลยทางแห่งคุณธรรม ”

ข้อความนี้ หากจะตีความคำว่า ทาง ตามหลักคำสอนของขงจื๊อ ก็จะหมายถึง การปฏิบัติตามลัทธิ (li) ซึ่งแปลว่า จรรยา มารยาท (propriety) ศีลธรรม (morality) พิธีกรรม (ceremonial) และกฎเกณฑ์ (principle) อย่างเคร่งครัด แต่ความหมายในทางปรัชญาของคัมภีร์เต๋าเต๋อจิง คำว่า คุณธรรม (virtue) มิใช่อยู่ที่ศีลธรรม (morality) ที่เป็นเพียงบัญญัติ หากอยู่ที่คุณสมบัติภายใน ซึ่งหมายถึง การเคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามหลักธรรมชาติธรรมดา (the natural) ความเรียบง่ายสมถะ (simplicity) และความบริสุทธิ์ที่ปราศจากการบิดเบือน (spontaneity) คุณธรรมของคัมภีร์เต๋ามีใช่ทางที่จะต้องดำเนินตามเพื่อแสวงหาจุดประสงค์อันหนึ่งอันใด แต่มันเป็นเพียงทางที่เข้าสู่หรือบรรลุถึง เต๋า เพื่อความสมบูรณ์ในตัวเอง เพราะเมื่อมีการแสวงหา ก็ย่อมต้องมีสิ่งที่จะแสวงหา แต่ความหมายในทางปรัชญาของเต๋ามีใช่เช่นนั้น สภาวะแห่งเต๋าไม่มีจุดประสงค์อันใดอันหนึ่ง หากแต่มีเพียงความแจ่มแจ้งแห่งจิตใจ ที่ประสานและกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวกันได้ แก่นแท้ของเต๋า ทาง และ ผู้ดำเนินตาม นั่นคือ ความเป็นหนึ่งเดียว

ปรัชญาในคัมภีร์เต๋าเต๋อจิง มักใช้คำพูดที่มีความหมายตรงกันข้ามกับความรู้สึกของคนทั่วไปหรือผิดธรรมดา (paradox) และสิ่งหนึ่งในความผิดแปลกจากธรรมดาทั้งหลาย ก็คือ คำสอนในปรัชญาที่ให้มนุษย์ยึดถือหลักความเรียบง่าย (simplicity) ท่ามกลางความสับสนวุ่นวายที่สลับซับซ้อนของชีวิต (complexities) เป็นการไม่ยากนักที่มนุษย์จะทำเรื่องง่าย ๆ ให้กลายเป็นเรื่องยากหมกมุ่นครุ่นคิด วิเคราะห์แจกแจง เพื่อการสร้างสรรคดีจินตนาการ หรือผูกพันกับบางสิ่งบางที่จะกระทำ แต่ก็ไม่ง่ายเลยที่จะทำให้สภาพของจิตที่เคลื่อนไหวดุจจลิมให้สงบนิ่ง และมองให้เห็นถึงความเปล่าประโยชน์ของการกระทำที่เกินเลย (contrived action) ซึ่งรังแต่จะนำไปสู่ความแปลกแยกแตกต่าง ความแบ่งแยก สภาพความหนักอึ้ง การยึดติดในบทบัญญัติและการต่อสู้ดิ้นรนกันไปไม่สิ้นสุด ความยุ่งยากนานับประการที่ถือได้ว่าเป็นปัญหาชีวิตในสังคมการเมืองของมนุษย์ ที่ร่วมกันสร้างขึ้นมาเพื่อที่จะสนองความต้องการของจิตที่ดิ้นรนกวัดแกว่งนั้น นับว่าเป็นการทำจิตให้ไขว้เขวไปจากความสงบสุขดั้งเดิมตามธรรมชาติ การกระทำที่ไม่เกินเลย หรือ หวู-เว่ย (wu-wei) เป็นทางเดียวที่จะทำให้จิตพบกับความสงบนิ่ง มองเห็นความไร้ประโยชน์ของการดิ้นรนของตนเอง และเห็นสรรพสิ่งต่าง ๆ รอบตัวตามสภาพที่เป็นไปในธรรมชาติได้อย่างถูกต้องแท้จริง เข้าถึงหรือ

บรรลู่สู่สภาพความสมดุลย์และมีความกลมกลืน ซึ่งอยู่เหนือทั้งการกระทำและการไม่กระทำใด ๆ ทั้งปวงได้ ทำให้มนุษย์มีพลังที่สามารถจะดำรงอยู่ท่ามกลางความสับสนวุ่นวายได้อย่างไม่ผูกพันยึดติด และมีความพร้อมในการประกอบกิจได้อย่างเหมาะสมไม่เกินเลยในยามที่ต้องมีหน้าที่ที่รับผิดชอบในการกิจการงาน

ทัศนะตามความหมายในปรัชญาของคัมภีร์เต๋านั้น มนุษย์มีไม้เครื่องมือสำหรับใช้วัดสรรพสิ่ง สิ่งมีชีวิตทั้งหมดรวมทั้งสังคมการเมืองของมนุษย์ มีสภาพความเป็นไปในสถานะที่คงความสัมพันธ้อย่างกลมกลืนกับธรรมชาติ ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งของหยินและหยาง ปรัชญาการเมืองในคัมภีร์เต๋ายึดถือความเป็นธรรมชาติเท่านั้นเป็นผู้จัดระเบียบ (regulate) สรรพสิ่ง ในการสร้างระเบียบทางสังคมการเมือง ปราชญ์หรือผู้รู้ทั้งหลายต้องดำเนินชีวิตไปตามวิถีของธรรมชาติ มิได้สร้างกฎเกณฑ์ขึ้นด้วยตนเองแต่อย่างใด คุณลักษณะในเรื่องฐานะของมนุษย์ในทางปรัชญาของคัมภีร์เต๋าคือ จึงเป็นเสมือนหนึ่งผู้ประนีประนอมระหว่างพลังทั้งสองฝ่าย ฟ้าและดิน และมนุษย์จะต้องดำรงสภาวะความสมดุลย์ของพลังดังกล่าวเอาไว้ทั้งในร่างกาย ปัญญาความคิด และจิตใจ มนุษย์ถูกจัดให้มีสถานะอยู่ตรงกลางระหว่างสิ่งสุดโต่งสองสิ่ง ที่เรียกว่า แดนมัชฌิม (the mean) ซึ่งหลักปรัชญาเต๋าและพุทธปรัชญาได้เรียกว่า ทางสายกลาง สถานภาพของมนุษย์ดังกล่าวนี้เป็นฐานะที่จะช่วยให้มนุษย์สามารถติดต่อสัมพันธ์ได้กับโลกทั้งสอง ฟ้าและดิน พร้อมทั้งสามารถที่จะมองเห็นความสัมพันธ์ทั้งความแตกต่างของสรรพสิ่งที่ตรงข้ามกัน และความเป็นเอกภาพของสิ่งที่ตรงข้ามกันนั้นด้วย สภาวะเช่นนี้จะเกิดขึ้นและเป็นไปได้ก็ด้วยการรักษาความสมดุลย์ระหว่างหยินกับหยาง โดยหลีกเลี่ยงการยึดติดกับสิ่งสุดโต่งทั้งหมด เพื่อที่จะสามารถสร้างสรรค์ความกลมกลืนเข้ากับธรรมชาติได้เป็นหนึ่งเดียว

สภาวะหนึ่งเดียวอันเป็นปฐมนั้น (the primordial) ก่อให้เกิดเป็นสองในสภาวะที่เป็นบ่อเกิดของสรรพสิ่งทั้งหลาย สองกลายเป็นสามและเพิ่มขึ้นเป็นความหลากหลายไม่จบสิ้นในโลกปรากฏการณ์แห่งการสร้างสรรค์ที่มีขึ้นของสรรพสิ่งต่าง ๆ เป็นคุณลักษณะของปรัชญาเต๋าที่สามารถครอบคลุมทุกสรรพสิ่งและรวมได้เป็นหนึ่งเดียว อันเป็นแหล่งกำเนิดที่ไม่เปลี่ยนแปลงของความเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นการแปรสภาพอันหาที่สิ้นสุดมิได้ในธรรมชาติและโลกแห่งปรากฏภาพทั้งปวง ดังนั้น คุณลักษณะและความหมายของเต๋าคือ ฐานะของทุก ๆ สรรพสิ่ง เต๋าคืออยู่ในสถานะที่ อยู่เหนือเหตุผล และเป็นสิ่งที่ต้องรับรู้ (an object of thought) ตัวตนอันเป็นความคิดทางปรัชญาของเต๋าคือจะแสดงออกมาได้ก็โดยทาง สัญลักษณ์ หรือก็ไม่ก็สามารถที่จะใช้ประสบการณ์ได้บ้างในบางแง่มุม ทั้งนี้ ก็โดยการอาศัยการหยั่งรู้ภายในหรือความลึกซึ้งซับซ้อนอันเป็นสภาวะที่

อยู่เหนือเหตุผล สถานะทางปรัชญาของเต๋าจึงเป็นสิ่งนิรันดร์ การที่มนุษย์ได้สัมผัสเต๋า ก็เป็นเพียงแต่การได้เห็นที่ โดยความเป็นจริงแท้แล้วสรรพสิ่งอะไรมีอยู่และเป็นอยู่ก่อน อันเป็นสิ่งที่ไม่สามารถสรรหาถ้อยคำใด ๆ มาใช้อธิบายให้รู้ได้อย่างแจ่มแจ้งที่แท้จริงได้ จวงจื่อ ได้เรียกสิ่งดังกล่าวนี้ว่า ต้าตุง (ta tung) ซึ่งหมายถึง อนันตภาพอันยิ่งใหญ่ เป็นอิสระจากสรรพสิ่งที่จำกัดทั้งหมด และอยู่เหนือกาลเทศะซึ่งสามารถจะเข้าใจได้โดยการหยั่งรู้เท่านั้น ²²

W.L. Reese ได้กล่าวถึงความหมายของ “ เต๋า ” ไว้ในพจนานุกรมศัพท์ ปรัชญาและศาสนาตามแนวความคิดของตะวันออกและตะวันตกว่า มีลักษณะสำคัญ 8 ประการด้วยกัน คือ ²³

1. Invisible หมายถึง สภาวะที่มองไม่เห็นเนื่องจากการไม่ปรากฏเป็นรูปร่าง
2. Formless หมายถึง การไม่มีรูปทรงสัญญาณ
3. Inaudible หมายถึง ไม่สามารถฟังหรือได้ยินเสียง
4. Subtle หมายถึง สภาวะของความลึกลับซับซ้อน เป็นนัยหรือยากที่จะกล่าวได้
5. Infinite หมายถึง ความไม่มีที่สิ้นสุด
6. Boundless หมายถึง ความกว้างขวางเหลือคณานับ
7. Vague หมายถึง ความไม่แน่นอน คลุมเครือ
8. Elusive หมายถึง หลบหลีก พลิกแพลง เข้าใจได้ยากหรือยากที่จะอธิบาย ²⁴

John C.H. Wu. ได้กล่าวถึงความหมายของ “ เต๋า ” ที่สามารถใช้คำสมมุติต่าง ๆ เหล่านี้แทนคำว่า “ เต๋า ” ได้หลายชื่อและมีความหมายได้หลายกรณี ดังนี้ ²⁵

1. Oneness หมายถึง สภาวะเอกภาพ ความกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียว
2. Changeless หมายถึง สภาวะที่ไม่มีความแปรเปลี่ยน

²² J.C. Cooper., อ้างแล้ว , หน้า 3-5.

²³ W.L. Reese , Dictionary of Philosophy and Religion Eastern and Western Thought ; p.567.
อ้างในประยงค์ สุวรรณบุปผา , " คัมภีร์เต๋าเต๋อจิง ", หน้า 149-150.

²⁴ แปลคำศัพท์จาก So Sethaputra ; English-Thai Dictionary , Thaisoft 2.0.

²⁵ Lao Tzu , " Tao Teh Ching " Translated by John C.H. Wu., (Boston : Shambhala Dragon Edition, 1989), p. 3-165. อ้างในประยงค์ สุวรรณบุปผา , " คัมภีร์เต๋าเต๋อจิง ", หน้า 150-151.

3. Primal Simplicity หมายถึง ความเรียบง่ายดั้งเดิม
4. Virtue หมายถึง คุณธรรมที่พิเศษ
5. Mystical Whole หมายถึง สภาวะแห่งความลึกลับของจักรวาล
6. Highest หมายถึง สภาวะอันสูงสุด
7. Emptiness หมายถึง ความว่างเปล่า
8. Return หมายถึง สภาวะที่ย้อนกลับ
9. Constant หมายถึง สภาวะที่ยั่งยืน มั่นคง คงที่
10. Mother of the World หมายถึง มารดาของสรรพสิ่งในโลก
11. Heaven Feminine หมายถึง เทพธิดาแห่งสวรรค์
12. Reservoir หมายถึง ต้นกำเนิดของน้ำ
13. Beginning หมายถึง สภาวะต้นกำเนิดของสรรพสิ่ง
14. Non-Ado หมายถึง สภาวะที่ปราศจากความวุ่นวายโกลาหล
15. Great Harmony หมายถึง สภาวะความปรองดองสมานฉันท์ที่ล้ำเลิศ
16. Mystical Virtue หมายถึง คุณธรรมอันลึกล้ำ
17. Mercy หมายถึง ความเมตตา กรุณา
18. Ancestor หมายถึง บรรพบุรุษของสรรพสิ่ง
19. The Great Executor หมายถึง นักบริหารที่ยิ่งใหญ่
20. The Way of the Heaven หมายถึง มรรคหรือวิถีแห่งสวรรค์
21. Lord หมายถึง เทพ พระ ผู้มีอำนาจ

Dagobert D. Runes, Ph.D. ได้ให้ความหมายคำว่า " เต๋า " (Tao) และคุณลักษณะเกี่ยวกับเต๋าไว้ในพจนานุกรมทางปรัชญาว่า หมายถึง ²⁶

1. The Way of Nature หมายถึง วิถีแห่งธรรมชาติ
2. The principle of Nature หมายถึง หลักการทางธรรมชาติ
3. Cosmic order หมายถึง สภาวะความเป็นไปของจักรวาล

---

²⁶ Dagobert D. Runes, Ph.D., " Dictionary of Philosophy " Edited by Dagobert D. Runes, Ph.D. , p.312.

4. The Way in Cosmic Sense หมายถึง วิธีความเป็นไปที่มีเหตุผลของจักรวาล
5. Moral Law หมายถึง กฎความชอบธรรม กฎศีลธรรม
6. Yin – Yang หมายถึง หลักความเคลื่อนไหวของเต๋าที่ประกอบด้วยฝ่ายกระทำ (yang) เป็นพลังเชิงแข็ง และฝ่ายที่ถูกกระทำ (yin) ซึ่งเป็นพลังเชิงอ่อน

Gai-fu Feng และ Jane English ได้ร่วมกันแปลคัมภีร์เต๋าเต๋อจิง โดยกล่าวถึงความหมายของ “ เต๋า “ ที่ปรากฏอยู่ทั่วไปในกวีนิพนธ์ทั้ง 81 บท ที่ผู้ศึกษาวิจัยรวบรวมได้ ดังนี้ ²⁷

1. Ten Thousand Things หมายถึง ทุกสรรพสิ่ง
2. An Empty Vessel หมายถึง ความเว้งว่างเปล่า
3. Hidden Deep หมายถึง สภาวะความลึกซึ่งสุดหยั่งได้
4. The Valley Spirit หมายถึง จิตวิญญาณอันว่างเปล่า ลึกลับ
5. Primal Mother หมายถึง มารดาแห่งบรรพกาล
6. Fulfillment หมายถึง สภาวะที่บรรลุถึงความสมบูรณ์ได้
7. The Highest Good หมายถึง ความดีอันสูงสุด
8. The Way of Heaven หมายถึง วิธีทางสวรรค์
9. Primal Virtue หมายถึง คุณธรรมความดีอันลึกล้ำยิ่ง
10. The Ancient Beginning หมายถึง ต้นกำเนิดดั้งเดิม (ของสรรพสิ่ง)
11. Eternal หมายถึง สภาวะไม่มีที่สิ้นสุด ชั่วกาลปาวสาน
12. True Nature หมายถึง สภาวะธรรมชาติดั้งเดิม
13. Truly Great หมายถึง ความยิ่งใหญ่ที่ปรากฏขึ้นและคงอยู่
14. Ultimate Unity หมายถึง สถานะอันสูงส่ง

นอกจากนี้ ยังมีนักวิชาการและผู้ใฝ่รู้ทางจีนศึกษาทั้งหลาย ได้ตีความคัมภีร์เต๋าเต๋อจิงโดยให้ความหมายและคุณลักษณะของ “ เต๋า “ ไว้อย่างหลากหลายกรณี อาทิ

---

²⁷ Lao Tzu , " Tao Te Ching " Translated by Gai-fu Feng and Jane English., Vintage Books Edition., Septemper , 1972 , p.3-159.

สมัคร บุราวาศ ได้กล่าวถึงความหมายของเต๋าเต๋อจิ้ง ว่าคือ สูตรอันว่าด้วยมรรคและคุณธรรม โดยจำแนกคุณลักษณะของเต๋าได้ 8 ประการ ดังนี้²⁸

1. สภาวะที่มีลักษณะพิเศษและมีการสำแดงตัวทางรูปธรรม
2. หลักแห่งศีลธรรมหรือคุณธรรม
3. เป็นคำสอนที่ว่าด้วยการเว้นการกระทำ
4. สภาวะของความต่ำต้อยและมีความถ่อมตัว
5. หลักว่าด้วยการปกครอง
6. การสงคราม
7. ความโหละพ้อ
8. คำกล่าวมโนสาเร่และข้องดเว้น

ฉัตรกุมาลย์ กบิลสิงห์ ได้ตีความคุณลักษณะสำคัญของ “เต๋า” ที่เป็นพื้นฐานแห่งแนวความคิดของเหลาจื๋อ ว่าคือ ความไม่มี – ไม่เป็น (non-being) ซึ่งนักวิชาการบางท่านให้ความหมายตรงกับคำว่า “อัสต์” ตรงกันข้ามกับคำว่า “สึด” (being) ที่แปลว่า ความมีอยู่ – เป็นอยู่ โดยมีความเห็นตามที่ศนะของเหลาจื๋อว่า เต๋านั้นเป็น “อัสต์” หลักปรัชญาของเต๋าจึ๋งขึ้นอยู่กับหลักที่ว่าด้วย สึดและอัสต์ ซึ่งต่างก็เป็นผลผลิตซึ่งกันและกัน และมีความสำคัญด้วยกันทั้งคู่ สิ่งหนึ่งจะดำรงคงอยู่ไม่ได้ถ้าหากปราศจากอีกส่วนหนึ่ง คุณลักษณะแห่งเต๋าไม่มีหลักการเฉพาะ ไม่มีขอบเขต แต่มีสภาพเป็นนิรันดร์ และด้วยเหตุนี้ เต๋าจึ๋งเป็นสิ่งที่ไม่อาจกล่าวถึงได้²⁹

เสถียร โพธิ์นันทะ ได้ตีความหลักการของเต๋าว่า มีคุณลักษณะเป็น “เอกภาพแห่งสรรพสิ่ง” โดยให้ทัศนะจากแนวความคิดของเหลาจื๋อที่บัญญัติ “เต๋า” นั้นแปลว่า หนทาง คุณสมบัติ วิธีการ กฎ ระเบียบ จารีต ธรรมชาติ ฯลฯ คุณลักษณะของ “เต๋า” ในความหมายของเสถียร โพธิ์นันทะ คือ สภาวะที่เรียกว่า “อภาวะ” ซึ่งมีได้หมายความว่าสูญเปล่า หรือความไม่มีอะไร แท้ที่จริงแล้วมันมีสภาพของตัวเองอยู่ และเราเรียกสภาพดังกล่าวนี้ว่า “ภาวะ” ทั้งภาวะและอภาวะเป็นคุณ

²⁸ สมัคร บุราวาศ , อ้างแล้ว , หน้า 367-393.

²⁹ ฉัตรกุมาลย์ กบิลสิงห์ , “ คัมภีร์เต๋า : ฉบับสมบูรณ์พร้อมอรรถกถา ” , (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ โอ เอส.พรินต์ติ้ง เฮาส์ , 2529) , หน้า 58-60.

สมบัติและลักษณะของเต๋า ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า เต๋า มีเอกภาพเดียวกันแต่เรียกให้แตกต่างกันไปตามคุณสมบัติเท่านั้น³⁰

ประยงค์ สุวรรณบุปผา ให้ทัศนะว่า คุณลักษณะของ " เต๋า " เป็นสภาวะที่ค่อนข้างลึกลับเข้าใจยาก อธิบายไม่ถูก ชื่อที่ใช้เรียกเต๋าเป็นสมมุติชื่อ สมมุติภาพลักษณ์ เพื่อให้เข้าใจและเป็นที่ยอมรับกันว่าสภาวะเช่นนี้คือเต๋า ลักษณะของเต๋าดูเหมือนกับ " ความไม่มีอะไร " แต่เต๋าก็มีอยู่ เต๋าจึงมีลักษณะเหมือนปรมาตมัมหรือพรหมันของศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู เต๋ามีลักษณะเป็นธรรมชาติที่ศักดิ์สิทธิ์ ไหฏโตครอบจักรวาล (Super naturalness) ไม่สามารถมองเห็นด้วยมังสะจักษุ แต่รับรู้ได้ด้วยปัญญาจักษุหรือญาณจักษุ (insight) คือ ตาปัญญา³¹

สุวรรณา สถาอานันท์ ได้แสดงความเห็นโต้แย้งแนวความคิดของนักวิชาการบางท่านที่มองว่า เต๋านั้นอยู่นอกเหนือประสาทสัมผัสทั้งหมด ซึ่งหมายความว่าเต๋าเป็นเรื่องลึกลับ ไม่อาจเป็นที่เข้าใจของมนุษย์ได้ แต่ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับคุณลักษณะของเต๋าในแง่มุมที่ว่า เต๋าเป็นคำบ่งลักษณะเป็นการบ่งถึงสภาวะ มิใช่เป็นคำนาม แต่เป็นคำวิเศษณ์ ที่บ่งบอกถึงวิถีที่สรรพสิ่งได้ดำเนินไป หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ ลักษณะของเต๋านั้นบ่งบอกที่มาและกระบวนการเคลื่อนไหวดำเนินไปของสรรพสิ่ง ซึ่งเป็นหลักการทางอภิปรัชญา (metaphysical principle) มิใช่ตัวตนทางอภิปรัชญา (metaphysical entity)³²

³⁰ เสถียร โพธิ์นันทะ , อ้างแล้ว , หน้า 115-117.

³¹ ประยงค์ สุวรรณบุปผา , อ้างแล้ว , หน้า 149-150.

³² สุวรรณา สถาอานันท์ , อ้างแล้ว , หน้า 62.